

Tillykke! I har fået seksualundervisning

For læge og professor **Christian Graugaard** er det intet mindre end fantastisk, at seksualundervisningen langt om længe har holdt sit indtog på gymnasiet. Og med en elevgruppe, der selv har efterlyst det, og lærere, der er vant til at stille sig kritisk an, spår han seksualundervisningen gode muligheder for blandt andet at sætte sex, køn og normkritik på dagsordenen. Men han peger samtidig på vigtig læring fra grundskolen, der et halvt århundrede efter faget blev obligatorisk, stadig kæmper med at finde sin form.

Af **Eva Frydensberg Holm**

For et par år siden boykottede gymnasieelever landet over undervisningen i protest mod, at ingen seksualundervisning var på skemaet i deres gymnasietid.

Deres stemmer blev hørt – og dermed også de eksperter, der i årtier har råbt op om det absurde i, at seksualundervisningen stopper, netop som eleverne når den alder, hvor de har deres seksuelle debut. Fra august sidste år blev det således obligatorisk at sætte emner som seksualitet, køn og grænser på skemaet på landets gymnasier.

Christian Graugaard er læge og professor ved Sexologisk Forskningscenter på Aalborg Universitet og en af dem, der i årevis har peget på vigtigheden af seksualundervisning på ungdomsuddannelserne. Han kalder det for 'en fantastisk mulighed', at det nu sker.

"Ikke alene har det manglet, det er også efterspurgt af brugerne. Det er mere eller mindre eleverne, der har trumfet seksualundervisningen igennem. Det må da være det bedst tænkelige udgangspunkt for en succes. Og samtidig ved vi, at det er et emne, der notorisk fylder meget i ungdomslivet," siger han.

Han fremhæver, at man ydermere har den gave at kunne trække på 54 års 'generalprøve' i grundskolen.

Seksualundervisningen i gymnasiet er ligesom i grundskolen blevet introduceret som et timeløst tværgående emne, men mens man i grundskolen har været famlende i forhold til, hvordan man skulle placere det – og hvem der skulle tage ansvaret, mener Christian Graugaard, at det i gymnasiet ligger lige for, at den faglige krog skal findes i de enkelte fag og i tværfaglige samarbejder.

"Da jeg talte til gymnasielærerne ved STUK's (Styrelsen for Udvikling og Kvalitets, red.) lancering af det nye fag, mindede jeg om, at det ikke er noget nyt, lærerne skal. De skal gøre mere af det, de allerede er rigtig gode til. Nemlig at tænke visionært, innovativt og ud af boksen inden for deres respektive fag. Som gymnasielærer er man uddannet til at stille sig undersøgende og kritisk an over for et emne. Og samtidig er der i gymnasiet tradition for tværfaglighed. Det er et rigtig godt udgangspunkt," siger Christian Graugaard og fremhæver, at seksualundervisningen kan foldes ud i stort set alle fag.

"Det har længe været en drøm for mig, at seksualundervisningen skulle være en synergi mellem fx biologi, psykologi, historie og dansk. Men det er klart, at det kræver en indsats fra lærerne derude. Det er et nyt fag," siger han og fremhæver, at det derfor >

er et virkelig godt initiativ, at STUK har bedt en række faglærere om at udvikle inspirationssteker inden for deres fag.

"Alene den biologiske kønsudvikling er jo fascinerende stof, og hvis man så kobler den til kønsidentiteter i psykologi, ligestillingskampe i historie og litterære kønsfrestillinger i dansk – så har man et fagligt forløb, som virkelig sparker røv," siger Christian Graugaard.

Faglighed afgørende for succes

Men selvom Christian Graugaard spør seksualundervisningen gode muligheder i gymnasiet – og lige nu oplever et stort engagement rundt omkring på landets gymnasier – fremhæver han, at fagets succes afhænger af, om man får udviklet en seksualundervisningsfaglighed.

"Det er noget af det, der er gået galt i grundskolen. Allerede i 1960'erne pegede Seksualoplysningsudvalget på, at der skulle udvikles en solid faglighed for det nye fag, men det er ikke sket. Der er stadig ikke en ordentlig undervisning i faget på læreruddannelsen. Og der finder stort set ingen kvalitetssikring, forskning eller metodeudvikling sted," siger han.

Udvikler man ikke fagligheden på landets højere læreanstalter, og prioriterer man ikke faget på de enkelte gymnasier, frygter Christian Graugaard, at man vil ty til nemme løsninger. Ligesom det er sket i grundskolen.

"For eksempel det, jeg kalder for biologisme, hvor man udelukkende formidler fakta om krop og taler om risici for graviditet og seks sygdomme. Seksualiteten udspringer ganske vist i kroppen, men den udfolder sig jo også i identitet, relationer og kultur. En god seksualundervisning bygger derfor på en bio-psyko-social tilgang, hvor man anerkender brydningen mellem krop og social kontekst," siger han og peger på, at en tidssvarende seksualundervisning desuden tager sit afsæt i sundhed, nydelse og en positiv tilgang til seksualitet frem for blot at fokusere på sygdom og risici.

"Seksualitet er et sprog, en menneskelig ressource, en vigtig identitetsskaber og en kilde til trivsel og fællesskab. Det er sådan en positiv tilgang, undervisningen bør bygge på," siger han.

Og den skal vel at mærke gennemsyre hele skolen.

"Det er ikke noget, der sker torsdag mellem 9 og 10 eller i Uge Sex. Det er noget, man arbejder med hele året og overalt på skolen. Hvordan taler vi til hinanden? Hvordan går vi klædt? Hvordan sikrer vi, at der er plads til os allesammen? Det nytter ikke noget, at eleverne taler om rummelighed og diversitet i klasseværelset og så går ud og bliver mobbet i frikvarteret. Det er afgørende at skabe den her *'whole school approach'*, så undervisningen forankres i skolens kultur," siger Christian Graugaard.

Han foreslår at udpege nogle særligt interesserede, gerne efteruddannede, lærere som ressourcepersoner i forhold til både at udvikle forløb og kultur.

Dannelse til et positivt sexliv

Netop det har man gjort på Odense Katedralskole, hvor Tony S. Andersen underviser i dansk og engelsk. Sammen med to kolleger har han været primusmotor i at gøre seksualundervisningen til en fast bestanddel på alle tre trin. Men i stedet for at kalde det for seksualundervisning har

de valgt at kalde undervisningen 'seksuel dannelse'.

På den måde forsøger de at sætte fokus på, at opgaven er at danne eleverne til et positivt seksuelt liv – i fællesskabet, fortæller Tony S. Andersen:

"Det er vores opgave at facilitere et rum, hvor eleverne kan snakke sammen. Vi skal ikke fortælle dem, hvad, de skal, men hjælpe dem til at udvikle sprog, viden og erfaringer, der gør dem i stand til at indgå i seksuelle relationer med åbenhed og ansvar," siger han og tilføjer:

"Det handler selvfølgelig om undervisningen, men også om, hvordan man omgås hinanden. Når de nye 1.g'ere starter, har vi en fællestime, hvor vi taler om, hvordan vi omgås og fester på gymnasiet. Hvordan kan man for eksempel være på dansegulvet og sige nej til en uden at såre? Dannelse og seksualitet hænger for mig at se sammen. Det er ikke kun for din egen fornøjelses skyld. Det involverer oftest også andre mennesker," siger han og fortæller, at det var mødet med forfatter og højskolelærer Mette Øyås Madsen, forfatter til bogen 'Seksuel dannelse', der flyttede hans blik og fik ham til at tænke i seksuel dannelse frem for seksualoplysning.

Konkret har Tony S. Andersen og hans kolleger skabt tre forløb rettet mod hhv. 1., 2. og 3. g. I 1. g er der fokus på sex og grænser, i 2.g samtykke, og i 3.g forskellige former for seksualitet.

"Der er stor forskel på at være 1.g'er og 3. g'er, når det handler om krop og seksualitet, så vi valgte at udvikle tre forløb, vi vurderer, passer til, hvor eleverne er – og som bygger oven på hinanden," siger Tony S. Andersen og fortæller, at alle tre forløb løber over en uge og begynder med et oplæg fra en med særlig viden om emnet, de har valgt.

"Og så har vi i hovedgruppen lavet noget tværfagligt materiale, der kan bruges uanset fagkombination, og som vi taler med lærerne om forud for forløbet. De lærere, vi havde med sidste år, var superglade for det. Det fjernede den usikkerhed, der kan ligge i at skulle i gang med seksualundervisningen," siger Tony S. Andersen og fortæller, at de i forhold til eleverne altid starter med at sige: 'Hvis I kun er med på en lytter, er det helt okay'.

"Der er ingen taletvang i undervisningen. Og hvis der er, er det som led i en fiktiv

”Jeg vil til enhver tid anbefale, at man tager udgangspunkt i et ’fælles tredje’, altså noget, som hverken handler om læreren eller eleven, men om noget, man kan være fælles om. Det kan fx være skønlitteratur, film, et etisk dilemma eller en historisk tekst.”

Christian Graugaard

diskussion, hvor man får en rolle, man skal agere ud fra. Der er ingen, der skal føle sig presset til at deltage som privatperson,” siger han.

Det er hans fornemmelse, at eleverne har været glade for forløbet, men indtil videre har de kun evalueret med elevrådet.

Odense Katedralskoles stærke fokus på det dannende perspektiv og den positive tilgang til seksualitet er, ifølge Christian Graugaard, noget, som andre gymnasier kan lade sig inspirere af.

”Det kan måske forekomme indlysende, men vi har i grundskolen set, hvor svært det er at holde fast i, særligt fordi der har manglet prioritering af faget. Selvom Undervisningsministeriet ønsker en seksualundervisning, som er ’kritisk, konstruktiv og frigørende’, så ser vi fortsat en tovrækning mellem en ’konservativ’ og en ’mangfoldighedsorienteret’ seksualitetsforståelse i grundskolen. Vi taler om et klassisk spændingsfelt mellem advarsler og moralsk oprustning på den ene side og nysgerrighed og begejstring på den anden,” siger han og fortæller, at den mangfoldighedsorienterede tradition blev udviklet allerede i mellemkrigstiden af kulturradikale seksualoplysere.

”Det var en tid, der bød på ændringer i den måde, vi levede på, og i synet på krop og seksualitet. Og det smittede af, da seksualundervisning blev obligatorisk i 1970’erne. Den havde som udgangspunkt mere fokus på glæde og lyst end på sygdom og forfald,” siger han.

Den konservative tradition – eller formningspædagogikken – har rødder længere tilbage, men blomstrede, ifølge Christian Graugaard, op igen med 1980’ernes fokus

på HIV, AIDS og dermed smittespredning og følgerne af ubeskyttet sex. Og den klæber stadig til seksualundervisningen i dag.

”Som sagt har gymnasielærere en akademisk bagage, der gør dem i stand til at balancere. Men hvis ikke vi prioriterer faget og arbejder ud fra den her *whole school approach*, så kan jeg godt frygte, at vi om nogle år står tilbage med gode intentioner uden reelt indhold. Ligesom det desværre er sket i grundskolen,” siger han.

Udover at udpege ressourcelærere, der kan gå i front på gymnasierne, foreslår Christian Graugaard også et seksualundervisningsudvalg, hvor lærerne, eleverne og ledelsen er repræsenteret.

Normkritik – et værktøj til at flytte blikket

Særligt på ét område adskiller seksualundervisningen på gymnasiet sig fra grundskolen. Mens der i grundskolen primært er tale om elever med sekundære erfaringer, begynder eleverne på gymnasiet at have primære, personlige erfaringer.

”Vi ved, at medianalderen for første samleje ligger omkring 16-17 år, så det foregår for langt de fleste i løbet af gymnasietiden. Pludselig er sex og sanselighed ikke længere abstrakte begreber, men noget, der er vedkommende og aktuelt her og nu,” siger Christian Graugaard.

Det skaber nye muligheder, fordi undervisningen dermed kan relateres til de unges egen virkelighed.

”Tag blot den nye samtykkelov. Hvordan mærker man sine fysiske og psykiske grænser? Hvordan forhandler man om sex?

Og om sikker sex? Det kan måske lyde kedeligt, men det kan i praksis være virkelig komplekst,” siger Christian Graugaard og fremhæver, at det at skabe en virkelighedsnær undervisning ikke handler om at tage udgangspunkt i elevernes private erfaringer.

”Jeg vil til enhver tid anbefale, at man tager udgangspunkt i et ’fælles tredje’, altså noget, som hverken handler om læreren eller eleven, men om noget, man kan være fælles om. Det kan fx være skønlitteratur, film, et etisk dilemma eller en historisk tekst,” siger han.

Elevernes alder betyder, ifølge Christian Graugaard, også, at man kan begynde at arbejde mere abstrakt med nogle problemstillinger.

”Det kan man for eksempel gøre ved at arbejde normkritisk,” siger Christian Graugaard og forklarer, at den normkritiske pædagogik kan ansues som et opgør med ’tolerancepædagogikken’, der baserer sig på en strategi om, at de, der er inden for normen, skal tolerere dem, der er udenfor.

”Normkritik handler om at flytte projektøren fra det mærkelige og afvigende til almindeligheden og alt det, vi slet ikke bemærker, fordi det forekommer os så indlysende og indiskutabelt. Men som en hel del faktisk slår sig på: Piger skal opføre sig på en bestemt måde, drenge på en anden. Eller man skal have sex på en særlig måde for, at det er god og sund sex,” siger Christian Graugaard og fortsætter:

”For mig er det vigtigt, at vi rykker fokus væk fra den måde, vi i årtier har omtalt minoriteter på: Vi skal være tolerante over for homo- og biseksuelle. Det er synd for de transkønnede. Vi kommer meget let til at udgrænse det ukonventionelle frem for at se det som et spændende udtryk for menneskelig diversitet. Lad os undersøge seksualitetens og kønnets uendelige potentialer sammen med eleverne. Det er normkritikken et virkelig godt redskab til,” siger han.

I dansk kunne en normkritisk tilgang, ifølge Christian Graugaard, være at læse Karen Blixen-noveller, hvor kønnene systematisk bliver vendt på hovedet, eller H.C. Andersens eventyr, hvor forfatteren ofte undersøger grænserne for køn, krop og begær. Også moderne queerforfattere som Bjørn Rasmussen eller Gry Stokkendahl Dalgas kunne danne afsæt for normkritiske refleksioner.

"Normkritisk undervisning er jo heller ikke noget, man bare ryster ud af ærmet. Normkritik er en faglighed på linje med andre fagligheder. Den har et teoretisk grundlag og en metodologi, som man må sætte sig ind i."

Christian Graugaard.

"På den måde lærer vi ikke alene de unge at læse litteratur, vi viser dem også, at køn og lyst kan se ud på mange forskellige måder. Den normkritiske tilgang skal gerne give anledning til stimulerende perspektivforskydninger i et trykt klasserum," siger Christian Graugaard.

Om det også kan give anledning til problemer, fordi der for eksempel sidder nogle, der kan tage anstød af, at mænd godt kan gå i kjoler, eller at det kan være kvinder, der tager initiativet til sex, vil Christian Graugaard ikke udelukke.

"Men normkritisk undervisning er jo heller ikke noget, man bare ryster ud af ærmet. Normkritik er en faglighed på linje med andre fagligheder. Den har et teoretisk grundlag og en metodologi, som man må sætte sig ind i," siger Christian Graugaard.

Han foreslår at lade sig inspirere af den hollandske professor i pædagogik Gert Biesta og forklarer, at Biesta har fokus på uddannelsens tre forskellige dimensioner, nemlig *kvalificering*, *socialisering* og *subjektivering*. Mens kvalificering handler om at tilegne sig viden og færdigheder, handler socialisering om at blive indført i samfundsmæssige normer og have adgang til sociale fællesskaber. Subjektivering drejer sig om, at man er i stand til at turde udfordre herskende sociale regimer og engagere sig i mødet med andre, der er forskellige fra en selv.

"Ofte kommer kvalificering – og til en vis grad socialisering – til at fylde mest i undervisningen. Skal den sidste dimension prioriteres, må man som lærer give eleverne mulighed for at møde forskellighed og invitere dem til at reflektere over, hvordan

man bygger sig et godt liv i en mangfoldig verden."

Kæmpestor forskel på eleverne

Tilbage på Odense Katedralskole fortæller Tony S. Andersen, at det er ambitionen løbende at udbygge indsætterne i den seksuelle dannelse.

I flere 1.g-klasser har de arbejdet med et dansk-/historieforløb om køn, hvor man ud fra litterære tekster, blandt andet af forfatterne Casper Eric og Gry Stokkendahl

Dalgas, kortfilm og historiske kilder, undersøger, hvordan opfattelser af køn, krop og seksualitet har ændret sig i de seneste 200 år.

"De forløb kunne man godt justere og tilbyde til alle klasser. Jeg kunne godt tænke mig at gøre endnu mere, men hvis man ikke fra politisk hold afsætter timer til det, så bliver det primært en uge om året," siger Tony S. Andersen og fremhæver, at en evaluering også kunne udvikle undervisningen i seksuel dannelse på Odense Katedralskole.

"Det er en bred skare af elever, og der kan være kæmpestor forskel på eleverne i en 1.g-klasse, så det er klart, at vi aldrig kan ramme alle, men vi har brug for at blive klogere på, hvordan vi rammer," siger han.

Vurderer du, at lærerne hos jer er klædt på til undervisningen i seksuel dannelse?

"Så længe man lægger det i sin faglighed, ser jeg ikke noget problem. Biologilærere har som en del af deres faglighed at undervise i kroppen. Kroppsidealer er oplagt at tage op i oldtidskundskab. Og i dansk og engelsk læser vi jo typisk tekster, der handler om seksualitet, lyst og begær," siger Tony S. Andersen og supplerer:

"Hvis du har et fælles tredje at tale ud fra, så er det nemmere. Fx lægger vi op til at tage udgangspunkt i kortfilm og litteratur. Og de oplægsholdere, vi bruger, fungerer også som en slags fælles tredje, vi kan referere til i undervisningen," siger han og fremhæver, at man ikke behøver at opfinde det hele selv.

"Der ligger masser af godt materiale på nettet, som man kan gribe fat i. Og spørg også hinanden – og på andre skoler. Måske har de lavet noget, der kan bruges eller inspirere," siger han. ●

Tony S. Andersen underviser i dansk og engelsk på Odense Katedralskole. Han har også skrevet flere lærebøger.

Christian Graugaard er læge og professor ved Sexologisk Forskningscenter på Aalborg Universitet.

Læs mere på gymnasieforskning.dk

Hvorfor skal vi have seksualundervisning på gymnasiet – og hvordan gør vi? Lærerværelset, podcast.

ENZYMER,
KATALYSE OG
KRYSTAL-
LOGRAFI

PLANTE-
DESIGN PÅ
SPEED

URBANI-
SERINGENS
ÅRHUNDREDE

VERDEN PÅ
NANOSKALA

LÆGEMIDLER -
HVORDAN
VIRKER DE?

UDFORSK
FLYDENDE
PROTEINER

KÆRLIGHED
OG KRIG, DET
HELE ER KEMI

NATUR-
STOFFER, DER
ÆNDREDE
VERDEN

SÆBEBOBLERS
MATEMATIK

FEMTECH
LADER TEKNO-
LOGIER
MÆRKE

ER ANTI-AGING
PRODUKTER ET
SCAM?

REGNSKOV-
ØKOLOGI &
TILPASNINGER
- I BOTANISK
HAVE

BIOLINK -
ENZYMER OG
ANTIBIOTIKA-
RESISTENS

SKRÆDDER-
SYET MEDICIN

ET HAV AF
FORAN-
DRINGER

AQUA-
FABULOUS
FOODS

POWER-2-X

PÅ SPORET AF
LIVETS
OPRINDELSE

HVAD KOSTER
RENT VAND?

MATERIALER
PÅ ATOMAR-
SKALA

FOKUS

BESØG MED KLASSEN

KØBENHAVNS
UNIVERSITET

SCAN OG TILMELD DIN KLASSE